

УДК 8Г2
ББК 83,3 (2Г)

**ТАСВИРИ ОЛАМИ
БОТИНИИ ҚАҲРАМОН ДАР
ҲИКОЯҲОИ БАҲРОМ ФИРУЌ**

Турсунова Моҳира,
унвонҷӯи кафедраи
адабиёти муосири тоҷики
ДДХ ба номи акад. Б.Гафуров
(Тоҷикистон, Хучанд)

**ИЗОБРАЖЕНИЕ
ВНУТРЕННЕГО МИРА ГЕРОЯ В
РАССКАЗАХ БАХРОМА ФИРУЗА**

Турсунова Моҳира,
соискатель кафедры таджикской
современной литературы
ХГУ имени академика Б. Гафурова
(Таджикистан, Худжанд)

**DEPICTION OF THE
PROTAGONIST'S INNER
WORLD IN BAHROM
FIRUZ'S SHORT STORIES**

Tursunova Mohira,
claimant for candidate's of the
department of Tajik modern literature
under Khujand State University
named after academician B. Gafurov

Ключевые слова: Баҳром Фируз, жанр расказа, внутрeнный монолог, лирические и исторические отступления, внешний облик, интерьер

В статье исследован один из элементов психологического изображения – внутрeнный монолог на основе анализа рассказов писателя Бахрома Фируза, написанных для детей и подростков. Автор выражает свою точку зрения о таких понятиях, как вдумчивость, взгляд вглубь, лирические отступления, анализ мыслей героя, отношение персонажей к сути событий и явлений, психологический анализ социальной обстановки, соотношение предметов с художественным изображением и других вопросах.

По мнению автора статьи, писатель Бахром Фируз посредством психологического анализа образов раскрывает главные черты характеров персонажей, а также благодаря подробному описанию деталей событий и душевных переживаний героев изображает их состояние. Использование внутрeнного монолога героев способствовало тому, что писатель смог раскрыть их внутрeнный мир и судьбу, художественно описать противоречия и борьбу персонажей. Наравне с этим, посредством различных монологов, иногда подробных, а в других случаях – интенсивных, смог выявить нравственные стороны и духовный мир людей, их мировоззрение, а также определить их отношение к социальным явлениям и политическим событиям.

Key words: Bahrom Firuz, genre short story, inner monologue, lyrical and historic digressions, outward appearance, interiors

The article dwells one of the elements of psychological depiction – that one of an inner monologue based on the analysis of short stories belonging to Bahrom Firuz, a writer who works for children and teenagers. The author conveys her own viewpoint concerned with such notions as: thoughtful, penetration into depth, lyrical digressions, analysis of protagonist's thoughts, attitude of personages towards events and phenomena, psychological analysis of social surrounding, correlation of subjects with imaginative depiction and other issues.

The author of the article believes, that due to psychological analysis the author reveals the main traits of the characters and depicts their state through detailed description of events and spiritual appeals. Resorting to inner monologues of protagonists the author managed to disclose their world and fate, to imaginatively portray the characters, their struggle and contradiction. Alongside with it, the owing to diverse monologues, now particular, now intensive ones, the writer elicited people's moral aspects and spiritual world, their outlook, to determine their attitude to social phenomena and political events.

Корманди шоистаи фарҳанги Ҷумурии Тоҷикистон, барандаи Ҷоизаи адабии ба номи устод Садриддин Айни, нависанда Баҳром Фирӯз дар рушду равнақи адабиёти афғол мақоми арзанда дорад. Агарчи ӯ эҷодиёти худро бо назм оғоз карда, бо маҷмӯаҳои ашъораш «Розҳои маҳтобшаб» (1967) ва «Силсила» (1973) ба хонандагон ҳамчун шоир муаррифи шуда бошад ҳам, баъдан рӯ ба наср овард. Намунаи осори мансуру манзуми адиб аз соли 1972 шуруъ карда интишор шуд. Маҷмӯаҳои «Пайи ситора» (1976), «Ганҷ дар вайрона» (1977), достони «Рухсора» (1978), китоби достону ҳикояҳои «Ту танҳо не» (1980), маҷмӯаи ҳикоеҳои «Ҳақиқати талх» (1981), «Аз арш то фарш» (1983, достон ва ҳикояҳо), «Тафти дил» (шеърҳо, 1984), «Пеш аз шаби арӯси» (ҳикояҳо ва достонҳо, 1989), «Агар вай мард мебуд» (китоби достонҳо, 1987), «Саҳнаи гардон» (мақола ва очеркҳо, 1993) паси ҳам ба таъб расида, мавриди истиқболи хонандагон қарор гирифтанд.

Бино ба ёдқарди нависанда Додочон Рачабӣ Баҳром Фирӯз дар шеърҳои ба масъалаҳои ахлоқи иҷтимоӣ, симои маънавии инсон аҳамият додааст. Ӯ дар наср масоили асосии ташаккули шахсияти ҷавонон ва омилҳои иҷтимоии онро ба миён гузошт (1, с. 61).

Баъзе шеърҳои ҳикояҳои Баҳром Фирӯз ба забонҳои халқҳои шӯравии собиқ, аз ҷумла русӣ, арманӣ, литвонӣ, молдавӣ, ўзбекӣ ва ғайра забонҳо ба таъб расидаанд. Ҳамзамон дар кишвари Чехословакия бархе аз навиштаҳои ӯ интишор гардиданд.

Ҳанӯз дар замони шӯравӣ ду китоби достон ва ҳикояи ӯ ба забони русӣ («Ты неодинок», Москва, 1982, «Если бы она была женщиной», Душанбе, 1991) аз чоп баромада буд. Дар заминаи чунин фаъолияти пурбору гаронмоя Баҳром Фирӯзи ҷавон тавонист, ки соли 1971 ба узвияти Иттифоқи нависандагони Иттиҳоди шӯравӣ пазируфта шавад.

Шоирони халқии Тоҷикистон Гулназар дар «Ҷоизаи асл» ном ёддошти хеш дар китоби «Дарёи меҳр», ки фарогири хотироти аҳли қалами тоҷик оид ба Баҳром Фирӯз аст, менависад, ки ӯ дар яке аз намоишҳои фарҳангии Тоҷикистон бо духтари нависанда Марвориди Фирӯз вохӯрад. Ва ӯ аз нашри форсии китоби «Рухсора»-и падараш хабар дода, чанд нусха ба аҳли адаби тоҷик ҳада месозад (1, с. 21).

Адабиётшинос Муҳаммадҷон Шукуров (Муҳаммадҷони Шакурии Бухороӣ) доир ба пайроҳаи эҷодии ин адиб гуфта буд: «Баҳром Фирӯз аввалҳо шеър мегуфт ва фақат аз оғози солҳои ҳафтод ба наср гузашт. Ӯро ба сифати насрнавис аз ҳикояи «Бобо», ки соли 1970 навишта ва соли 1972 чоп шуда буд, мешиносем. Ин ҳикоя зуд диққати хонандагон ва нависандагону мунаққидонро ба худ кашид. Мушоҳидакорӣ ва нозқбинӣ ӯ аз ҳамин ҳикоя маълум буд» (8, с.55).

Ин нуктаҳо далолат аз он доранд, ки Баҳром Фирӯз дар насри муосири тоҷик бо сабку равиши ба худ хос мавқеи намоён дорад.

Бояд ёдовар шуд, ки яке аз жанрҳои марказии эҷодиёти нависанда ҳикоя мебошад. Ӯ дар ҳикояҳои хеш бештар ба масъалаҳои ҳаёти иҷтимоӣ дахл кардааст. Қаҳрамонони ӯ кӯдакону наврасон, ҷавонон ва одамони синну соли гуногун ҳастанд.

Адиб дар офаридани симову қиёфа, донишу тафаккур, ҷаҳонбинӣ, ғаризаҳо, мақсаду ҳадафҳои иҷтимоиву маънавий аз чанд услуб истифода намудааст. Ҳарчанд мунаққиди маъруф М.Шукуров равиши эҷодии ӯро «услуби маишатнигории иҷтимоӣ» меномад, вале ҷанбаҳои хос ба сабки фардии Баҳром Фирӯз дар асарҳояш бағоят равшан ҳастанд. Агарчи ӯ тамоми ҷузъиёти зиндагии моддиву маънавиро муфассал тасвир менамояд, аҷзову ақсоми олами ҳастиро як-як аз рӯи зарурат баҳо медиҳад, боз ҳам лирикаӣ устувор дар саросари ҳикояҳояш барқарор аст. Нависанда таносуби ашё, интерьер, мувофиқати тафаккур бо синну сол, муносибати шахсият ба маҳал, зиндагӣ ва таърихро бисёр ҳунармандона тасвир менамояд.

Аз ин рӯ, гуфтан ҷоиз аст, ки Баҳром Фирӯз тасвиргари хуби олами ботинии қаҳрамон аст. Вай нигоҳу назар ва мулоҳизоти қаҳрамонро бо ҳастӣ, мавҷудот ва воқеият зинда таҷассум месозад. Шояд аз ин ҷост, ки дар аксари монологҳои ботинии қаҳрамонони ӯ пайванди ҳақиқии онҳо бо ҷаҳон ва кулли башарият ошкор мешавад. Дар ин бобат ҳуди нависанда мегӯяд: «Фикри ман ин аст, ки характери равшан, образи дилнишину ибратомӯз худ адабиёт аст. Воқеа бояд, ки барои мучассам кардани характер кӯмак кунад, ҳикоя ва қиссаро ҳоново шавқовар созад. Шавқоварӣ аз сифатҳои умдаи насри бадеъ аст ва бе он олитарин андеша ва ғояи мо монанди фарёдест дар шамол – ба ғӯши хонанда намерасад. Ман дар қиссаву ҳикояҳои худ ҳаргиз аз пеши худ сюжет набофтаам ва онро ба ҳунари нависандагӣ тунду тез накардаам. Бояд ки ҳикояи нависанда, агар ӯ истеъдоде дорад, ҳамеша шавқовар, пурмаънӣ ва муфид бошад» (7, с.45).

Ҳамчунон ки гуфтем, ботинигарӣ як ҷузъи ҳикояҳои Баҳром Фирӯзро ташкил медиҳад. Ин хислат дар ин навъ асарҳое, ки барои бачагони синни миёна ва калони мактабӣ навиштааст, равшан ба мушоҳида мерасад.

Қаҳрамонони ҳикояҳои Баҳром Фирӯз аз муҳити иҷтимоӣ ва ҳаводису падидаҳои ҷаҳони моддӣ барканор нестанд, яъне бештари воқеаҳо ҷузъиёти гуногуни зиндагонии мардуми моро ифода менамоянд. Нависанда барои баррасии тамоми паҳлӯҳои сюжети ҳикоеӣ, риояи бандубасти дурусти композитсия ва нишон додани характеристикаи персонажҳо аз усули омехтаи нақлӣ ва баёни психологӣ истифода менамояд.

Ҳикояи «Шиносой» аз сарнавишти Нусрат ном ҷавонмарде нақл мекунад, ки соли пеш ҳамсарашро аз даст додаву ба тарбияи ду фарзанд на танҳо чун падар, балки ба сифати як зан ё қадбонуи ҳақиқӣ машғул аст. Шояд ба хоҳири он, ки фарзандони хурдсолашро зиёд азият надиҳад ва ё аз синни кӯдакӣ қорзада насозад, ҳатто ба ширдӯшиву пухту паз ва ба «даст сӯзан гирифтани» ҳам ор накардааст.

Баҳром Фирӯз сифатҳои хуби персонажи марказии ҳикоя - Нусратро дар шакли тайёр ба хонанда пешкаш менамояд. Қаҳрамони ҳикоя марди ба ҳамсару фарзандон ва поси дӯстии ҳамкорону ҳамсоғон содиқ аст. Дар хоҷагӣ ронанда шуда қор мекунад ва бо меҳнати ҳалол обрӯ низ ба даст овардааст. Вақте ҳамкорон баъди як соли даргузашти занаш, Дилбар ном ҷавонзани бевамондаи ҳамдеҳаашонро, ки дар шаҳр сукунат дорад, ба ӯ муносиб мебинанд, чунбишҳои равонии Нусрат басо зиндаву ҳаётӣ пеши назарҳо таҷассум мешавад.

Вай дармеёбад, ки баъди аз даст додани бахти нахустин дубора хона барпо кардан басо душвор аст. Ин ҳолат дар лаҳзае, ки Нусрату Дилбар бо миёнаравии ҳамроҳии холаи зан бо ҳам воҳӯриву мулоқот анҷом медиҳанд, бармало ошкор мешавад. Нусрат ба шартҳои зиёди Дилбар изҳори ризоият намояд ҳам, шартҳои охири ӯ тамоми вучудаашро месӯзонанд: « - Холаам фарзанд надоранд. Бечора ба бача зоранд... Агар писаратонро ба он кас диҳем... Агар розӣ бошед?... Холаи худам, аз ман зиёдтар

меҳрубонӣ мекунад... -Дилбар ягон бор чашмашро бардошта ба рӯи Нусрат нанигарист, вагарна авзои Нусратро дида, суханашро қатъ мекард.

- Ман шуморо одам гуфтаам... -Нусрат инро гуфту дарро кушода бо шаст ба берун баромад» (6, с.116-117).

Дар ин ҷо ва дар аксари маврид Баҳром Фирӯз ҳикояҳояшро дар шакли ручӯъ ва ёдоварии хотироти қаҳрамон менигорад. Ин вижагӣ бозгӯи майли нависанда ба таҳқиқу таҳлили масоили зиндагӣ ва таҳлили равонии (психологӣ) персонажҳо аст.

«Чангалук» -ро мазмунан ҳикояи таърихӣ-публисисти гуфтан хато нест, зеро ифодагари муҳимтарин рӯйдоди таърихи муосири тоҷикон - муҳочирати мардуми қухистон ба водии Вахш мебошад.

Доир ба муҳочират ба водии Вахш ва ободу сарсабз гардонидани он ҷо, қаҳрамониҳои деҳқонон, муҳандисон, кормандони нерӯгоҳҳои Нораку Роғун чихати бунёди сарбанду таъмини об повесту роман ва очерку лавҳаҳои мухталиф эҷод гардидаанд. Аммо Баҳром Фирӯз аз зухуроти бади маънавии ҳоким дар ин водӣ, яъне маҳалгарой мулоҳиза меронад. Бино ба шаҳодати адиб, ӯ ҳикояи «Чангалук»-ро моҳи июни соли 1981 рӯйи коғаз овардааст. Агар аз назари мантиқи идеологияи низоми ҳукмрон дар он солҳо, берун аз навиштаи Баҳром Фирӯз назар андозем, гӯё дар водии зарнисори Вахш ҳамеша фикру зикри мардум ба қору бори худ банд буд. Дар натиҷаи обёрӣ қардани ҳазорон гектар заминҳои бекорҳобида истеҳсоли маҳсулоти ниёзи аввали саноатӣ ба маротиб афзун гардид. Ин водӣ на танҳо майдони қорҳои созида, балки арсаи дӯстиву рафоқат, ҳамдиливу ҳамзабонӣ буд. Вале вақте оғози солҳои 90-уми асри гузашта баробар бо пошхӯрии Иттиҳоди Шӯравӣ вазъияти сиёсии ҷумҳурӣ тағйир ёфт, оташи ҷанги бародаркушӣ маҳз дар водии Вахш, ки даҳсолаҳо сарзамини дӯстиву бародарии қавмиату маҳалҳои гуногун буд, сар зад.

Аз ин рӯ, он таҳлилу мушоҳидаҳое, ки дар ҳикояи «Чангалук» Баҳром Фирӯз дар асоси сарнавишти духтару писарони ятим ба субут мерасонад, воқеан, пешгӯии нооромии дарунии фазои иҷтимоии водии Вахш аст.

Қаҳрамони марказии ҳикоя рӯзноманигоре мебошад, ки барои инъикоси як воқеаи фараҳбахшу ҷолиб ба қолхози «Ҳаёти нав» сафар мекунад. Маълум мегардад, ки як духтар тавассути газета бародарони худро, ки бар асари ятимиву бепарасторӣ гум қарда буд, меёбад. Онҳо аслан зодаи Қонибодом буда, бо сабабҳои ёдшуда аз ҳам ҷудо гардидаанд.

Ҳарчанд дар ҳикоя чигунагии ба воя расидани намояндагони ин хонадони парешонро адиб ба тариқи муфассал шарҳ наметад, вале дар муҳити гуногуни оилавӣ тарбият ёфтани онҳо тавассути сӯхбати қаҳрамонони асар ошкор мегардад.

Рӯзноманигор дар роҳи сафар «ҳамроҳи як тан ҷавонмарди зиёнамо» (6, с. 117) сӯхбаткунон оид ба қаҳрамони ояндаи мақола ё очерки худ – Фаридун маълумоти зиёд мегирад. Аён мешавад, ки Фаридун лақаби Чангалукро аз кӯдакӣ баъди аз ҳар афтада як дасташро маъюб қардан гирифтааст. Нахуст ҳамраҳи рӯзноманигор (дартар маълум мегардад, ки номи вай Меҳроб аст) ва сипас вақти ба деҳа наздик расидан марди савора, ки сарқор унвон дошт, доир ба ҳислатҳои бади Фаридун ҳикоят менамоянд. Аз ҷумла, сарқор мегӯяд: «- Хайр Фаридун дар пеши назарамон қалон шуд... Сарқор аз хусуси ҷӣ гуна қалон шуда, ба қатор даромадану ба хизмати ҳарбӣ рафтани Фаридун, баргашта омада хонадор шудани вай хеле сухан гуфт» (6, с.121).

Аз нақли онҳо маълум мешавад, ки ӯ ҷавони тӯҳматноманавису иғвоандоз аст ва ба қорҳои раиси қолхоз пайваста ҳалал мерасонад, кӯшиш менамояд, ки мансабдорон

ба ақлу андешаи вай тобеъ бошанд. Инчунин барои ба вазифаҳои хоҷагӣ таъин кардани хешовандонаш талош мекард.

Муколамаи рӯзноманигор бо ду марди раҳақӣ равшан месозад, ки Фаридун бо раиси нави аз маркази ноҳия таъиншудаи колхоз пайваста дар кашмакашаст. Кор ба он расидааст, ки Фаридун тарафдори зиёд гирд оварда, «асп барин чавонмард»-ро дардманд (6, с. 119) сохтааст.

Нуқтаи олии мунозараву носозгории ин шахсони мансабдор ба дарди фардосӯзи тоҷикон - маҳалгарой рафта мерасад. Саркор баъди пурсишҳои паёпайи рӯзноманигор, тарсону харосон ба атроф нигариста мегӯяд: «- Хайр чӣ гӯям? ... - гуфт вай очизона табассум карда. Ҳар ду то имруз якдигарро пешпо дода омаданд. – Ту конибодмӣ, ту зарафшонӣ гӯён сояи якдигарро аз девор метарошиданд» (6, с. 122).

Ҳикояи «Чангалук» зоҳиран хеле некбинона, аммо ботинан фоҷиавӣ меанҷомад. Саркор мегӯяд, ки Фаридун бо раиси колхоз Фарзон Ҳакимов додару бародар будаанд: «- Охир, домулло, хама гап дар сари ҳамин – дия! – гуфт саркор аспашро ба роҳ монда.

- Ман ба шумо гӯям, дар Конибодом будагӣ хоҳарашон ба рӯзнома эълон дода, ҳамин Чангалукро дарак карда ёфт. Сонӣ омад, ки ду додараш дар як колхоз гаштаанду якдигарро намешиносанд» (6, с. 124).

Баҳром Фирӯз бо таҳқиқи амиқи гуногунҷихатаи фалсафаи табиату сиришти Фаридун асосан зухурот ва натиҷаи иҷтимоии ахлоку маънавияти шахсро мутаносибан бо ормонҳои инсонӣ, чун меҳру муҳаббати бародарӣ, эҳтироми ҳамдигар, арҷгузорӣ ба заҳмати ҳамкорону ҳамзамонон, риояи ҳуқуқи аҳли ҷомеа ба миён гузоштааст. Хулоса ин аст, ки оё Фаридун баъди шинохти ҳамхун буданаш бо Фарзон – раиси колхоз ботини худро комилан дигаргун карда метавонад ё на? Натиҷаи дарки ин садамаи ҷамъиятиро нависанда ба имконоти фикрии хонанда ҳавола менамояд.

Маълум мешавад, ки дар ин ҳикояи воқеӣ монологи рӯзноманигор арзиши бадеии асарро зиёд мегардонад.

Бино ба таъкиди мунаққиди тоҷик А.Набиев «монологҳо як ҷузъи фикру андешаи муқаррарии қаҳрамонҳо мебошанд, ки дар лаҳзаҳои зарурӣ, табиӣ ба фикри онҳо омадаанд» (2, с.132).

Дар ҳикояҳои Баҳром Фирӯз қорбасти монологи ботинии қаҳрамони лирикӣ, аз як тараф, вазъи ҳолати рӯҳии ўро муайян созад, аз тарафи дигар, сатҳи маърифати вай, андешаву пиндор ва нигоҳу диди тахлилиашро ифода менамояд. Ровӣ дар заминаи гуфтору хислат, амалу рафтор ва ҷаҳонбинии худ шахсият ва олами ботинии образи бадеиро ифода менамояд. Дар ин мавридҳо хулосаи ӯ чунин аст, ки натиҷаву оқибати маҷмӯи муносибатҳои иҷтимоӣ маънавияти мардумро тағйир медиҳад, зеро дар асри рушди тамаддуни ҷаҳонӣ низ дар аъмоли одамон ҳайвонрафторӣ, бадхулқӣ, ваҳшигарӣ ҳамон тасаллут дорад.

Ҳикояи «Фӯрамарг» саропо монологи ботинист. Ручӯъҳои лирикиву публитсистӣ, ҷойгоҳи устувори ровӣ-гӯянда, мушаххастар намудани баёни муаллиф, нерӯмандии оҳангҳои субъективӣ-лирикии асар Баҳром Фирӯзро қаламкаши моҳир арзёбӣ менамоянд.

Дар оғози ҳикоя «Ба хотираи Илҳоми ноком» навишта шуда, матни асар бо зикри дарди ҷонқоҳи кӯдаки ҳаштсола - Илҳом шурӯъ мешавад. Қаҳрамони хурдсоли ҳикоя Илҳом ба бемории заъфарма ё ярақон- беморие, ки дар натиҷаи дарди ҷигар ва зиёд шудани заҳра дар хун чашму бадани одамро зардӣ зер мекунад (6, с.512), гирифтор шудааст.

Нависанда дар офаридани хатти сюжети ин ҳикояи лирикӣ чанд матлабро дар пеш гузоштааст.

Якум, тасвири ҳолати кӯдаки бемор, ки ин вазъ дар мушоҳидаҳои муттасили падар, андешаву ҳаёлотӣ ӯ инъикос меёбад: «Дигар нерӯи ба по бархостанат набуд, беҳолу бемадор дасту поҳоятро ба ҳар сӯ меандохтӣ, ба ҷисми ҷавонат ҳаво намерасиду аз нафастангӣ дар бистарат чаппаю роста мешудӣ, бемадор ғел мезадӣ. Ба ҳар вазъе хобидан хоҳӣ, ман зуд кӯмак мекардам. Дигар аз дастам коре намеомад, то дарди туро сабук кунам. Аз ин очизӣ дандон ба дандон мегазидам, муштҳоямро чунон мефишурдам, ки нохунҳоям ба кафи дастонам фуру менишастанд. Дили падар аз ҷашмони ҳазини ту дард мечиду бас» (6, с.135-136).

Дар ин маврид усули баёни лирикии нависандаи машҳури тоҷик Ҳаким Карим дар ҳикояи «Мархабо, баҳор» ба хотир мерасад. Профессор А.Сайфуллоев аз собиқаи вуруди ин сабк ба насри муосири тоҷик чунин ёдовар мешавад: «Дар таърихи адабиёти муосири тоҷик аввалин аломатҳои насри лирикӣ дар эҷодиёти устод Айнӣ аз солҳои бистум падид омада буданд. Эҷодиёти Ҳаким Карим дар солҳои сиюм ба насри лирикии тоҷик ҳуқуқи шахрвандӣ дод. Дар адабиётшиносии мо ҳикояи ӯ “Мархабо, баҳор!”-ро (1936) намунаи дурахшони насри лирикӣ донистаанд». (4, с. 134)

Дар ҳикояи «Ғӯрамарг», ки аз назари сюжет ба ҳикояи ёдшудаи Ҳаким Карим шабоҳат дошта, ғоҷиҳои инсонро ифода менамояд, ҳамин равиш ба мушоҳида мерасад.

Дуюм, дар зимни тасвири ҳолати бемор баён кардани тафаккуру ҷаҳонбинии солорона, меҳрубониву муҳаббати ӯ ба волидайнӯ атрофиён, рағбати вай ба табиат, гуруру салобати фавқулӯдаи кӯдак. Ин ҳолати барои аксари кӯдакон ғайримӯқаррарино нависанда дар ду ҷой – яке дар ҳолати беморӣ ва дигаре дар мавриди ёдкарди лаҳзаҳои айёми тифлии персонажи марказӣ тасвир менамояд.

Вақте духтур ба назди кӯдаки бемор омада, кӯшиши аз ҳароммағзи сутунмӯҳрааш пунксия намуданро мекунад, ба ин амал тифлаки бемор чунин муносибат менамояд. Ровии ҳикоя, ки дар ин ҷо се овоз ё вазифа дорад, яъне ӯ ҳам муаллиф, ҳам ровӣ ва ҳам қаҳрамони асосӣ мебошад, ҳолати бетобии беморро ба тариқи зайл рӯи коғаз меорад: «Ҳайронӯ парешон ба сари болини ту омадам. Ҷӣ созам, сарамро ба кадомин девор занам, то азоби туро андаке бошад ҳам, кам кунам? Медонам, ту тобу тоқати пунксияшонро надоштӣ. Аммо ноумед шайтон аст, ман ҳанӯз ҳам умедвор будам, ки муъҷизае рух медихаду ту сихат меёбӣ.

- Илҳомҷон...Илҳомҷон...боз каме пунксия кунанд...Балки...

Ту саратро ҷунбонда, дар бистар печутоб хурдӣ.

- Не, не...Дадочон...намонед! – гуфтӣ беҳолона. Ҳатто ҷашмонатро кушода натавонистӣ. – Намонед, дадочон...Намонед... Даркор не...

- Ин тавр нагӯӣ...Азоб мекашӣ...Сихат меёбӣ.

- Намонед, дадочон...Майлаш, мурам... (6, с.136).

Маълум мегардад, ки падар барои ба зории писар гӯш накардан саҳт худро гунаҳкор меҳисобад. Бигзор гӯши ман кару ҷашмонам кӯр мебуданд, мегӯяд ӯ. Аз ин надомати ҷигартоб падарро як умр афсӯси ҷонкоҳ вучуди ӯро суҳон мекунад ва мағз-мағзи устухонашро месӯзонад.

Ручӯҳои батакрори андешамандонаи ӯ, таҳлилҳои амиқи қаҳрамон, ки воситаи бозгӯяндаи маънавии вай ба ҳисоб мераванд, моҳияти низоми ҳастӣ, ниҳояти қазову қадар, ризоият ба сарнавишт ва дигар масоили ҳастиро берун меоваранд: «Охир туро дарди бешафқат не, уқубати мо дар синни ҳаштсолагӣ ба марг розӣ карду ман ҷаро

нафаҳмидам?! Ба марг тан додани пирони солдида як амри воқеӣ ва ҳукми табиист, аммо дар ин синн... Аз чони санг наъраи аъламон бархезаду ман чаро нафаҳмидам? Чаро?!» (6, с.137).

Ҳамчунонки гуфтем, то беморӣ низ қаҳрамони марказӣ - Илҳоми дӯстрӯ бо ҳислатҳои ғайриоддӣ худ аз тифлӣ тафовут дошт. Масалан, ӯ ба ҳама чиз кунҷковона нигоҳ мекард, моҳияти ашӯҳоро фаҳмидан меҳост. Бозичаҳои навхаридаи падарро чузъ-чузъ чудо менамуд, то даруну беруни онҳоро медид, месанчид. Боре ба сари мизи кори падар омада, дар гӯшаи тақвим сурати Пушкинро дида, кӣ будани ӯро пурсон шуд. Вақте падар ин Пушкин гуфт, ӯ дубора пурсид, ки магар аз пушка мепарронад? Ё ҳангоми панҷсолагиаш ба сайри кӯҳсорон рафта буданд, Илҳом доим тақозо мекард, ки ба тори он талу теппаҳо бароянд ва ё аз падар меҳост, ки ба сафарҳои дур раванд.

Ё ҳар субҳ шом, ки ӯро ба боғчаи кӯдакон, ки аз ҳавлияшон дуним километр дур буд, падар аз сабаби дар гӯшаи шаҳр будани ҳавлӣ, пиёда мебарду меовард, боре ҳам ба дӯши ӯ бор намешуд. Дар тобистони гарм ҳам арақшор ҳамроҳи падар қадам мезад: «Биё, бардорам гӯям, рад мекардӣ, аллакай аз одамон шармат меомад. Худро барои ба дӯши падар нишастан калон мешумурдӣ» (6, с.138-139).

Адабиётшинос А. Набиев менависад, ки чараёни тадқиқи бадеӣ ва тасвири олами маънавии инсон дар насри бадеии солҳои 60-70-ум бештар қувват гирифт. Ба андешаи ӯ дар адабиёти тоҷик амиқ рафтани дарки бадеӣ, қувват гирифтани ҷанбаи таҳлилӣ ва мавзӯю масъалаҳои ахлоқиву гуманистӣ дар тасвири характери инсон боиси шакл гирифтани сабки нави таҳлили психологӣ гардид: «Муҳимтарин хусусияти ин тамоюл, ҳамоно дар фаъл будани мавқеи қаҳрамон, тасвири чараёни олами рӯҳӣ, яъне дар ҳусни тавачҷӯ ба «диалектикаи рӯҳ»-и вай мебошад, ки дар адабиёти тоҷик боиси пайдо шудани повесту романҳои «монологӣ» гардид. Дурусттараш поэтикаи монологи ботинӣ, ки адибони мо дар ду даҳсолаи охир дар кашфи он комёбиҳои ба чашм намоён ба даст оварданд, барои амиқ шудани назари бадеӣ имкон дод ва ба тамоми шаклу услубҳо таъсири самарабахш расонид» (3, с.162).

Нависанда Баҳром Фирӯз аз ин чараён берун нест, вагарна дар омезиши писандидаи чанд сабк ин навъ ҳикояҳои ҷолибу ибратбахш, симоҳои равшан, огоҳ, ҷӯянда, ҳақбин ва андешаманд офарида наметавонист.

Сеюм, бар мабной ҳодисаи нохуш - марги Илҳоми ҳаштсола нависанда ба чанд мушкилоти иҷтимоӣ ва бархурди нодурусти инсонҳо ишора менамояд.

Ровии ҳикоя менависад, ки аз ранҷи иҷоранишинӣ дилгир гаштасту аз канори шаҳр бӯстонсарои касеро, ки танҳо аз як хонаву як кафшкеш иборат аст, харидааст. Ин ҳавлӣ, дар нақли ӯ, сабаби марги нобахангоми фарзанди дилбанди ӯ низ гардидааст. Воқеа чунин сурат мегирад, ки фасли баҳору айёми Наврӯз Илҳом ҳамроҳи амакаш, ки ба хонаи онҳо омада буд, саги занҷирбандашон Ҳушёрро гирифта, аз дарвоза берун мешаванд. Онҳо сагро ба дарахте баста, машғули бозӣ мегарданд. Баногаҳ писари ҳамсоя ба назди онҳо меояд ва саг ба вай ҳамлавар мешавад. Азбаски занҷири саг ба танаи дарахт баста шуда буд, вай ба кӯдак газанде намерасонад ва танҳо тифл гирён ба хона меравад. Падари вай Зиёи Зард ном марди бешафқат омада мочаро мекунад ва Илҳомро мисоли як банди ҳезум зери каш гирифта меравад.

Дар ин қисмати ҳикоя шахсияти ровӣ дақиқ мешавад. Маълум мегардад, ки ӯ шахси фарҳангист ва бо китобу мутолиаи он ишқу алоқа дорад.

Авҷи воқеа ё кулминатсияи ҳикоя дар ин порча ифода меёбад: «Ман дар хона машғули мутолиа будам. Ҳодисаро хабар карданду тозон аз пасаш рафтам, аммо кор

аз кор гузашта буд: марди ҷоҳил туро ба назди саги занҷирбанди худ бурда партофтааст...Шалворат тар, гирёну нолон, ранги рухат монанди дока паридагӣ... Ман ҳанӯз ҳам ҳайронам, ки замин чӣ тавр ин гуна нокасонро мебардорад?! Не, ман аминам, ҳама кори ҷаҳон низомею мантике дорад. Ў дар ин дунё сазои кирдорашро мебинад, надида наместонад» (6, с. 140).

Чаҳорум, ғаму азоби руҳонии падару модар аз бемории фарзандро нависанда бо камоли устодӣ офаридааст. Муҳаббат ба модар ва меҳри ӯ ба фарзанд дар ҳикояи «Ғӯрамарг»- намунаи (типпи) миллий ё суннати хоси тоҷикон ё шарқи исломӣ номидан раво аст. Нависанда дар фикру андеша ва хотироти қаҳрамон, байни ҳаёту вазъияти ҳаминзамонаи персонажҳо ва гузаштаи на чандон дури онҳо ҳалқай пайванд меофарад. Тасвир вазъи имрӯзаи қаҳрамонон дар муносибат ба воқеаи руҳдода, мисли марги нобахангоми Илҳомӣ ҳаштсола муҳимтарин ҳолатҳои психологии зани тоҷик бозгӯӣ карда, зимнан мантиқи инкишофи характери яке аз персонажҳоро бо номи «Модар» муайян намудааст: «Ту меҳостӣ модарат ҳамеша дар беморхона бари ту бошад. Аз тиреза мудом ба раҳи ӯ бо чашми интизор нигаристанат аз пеши назарам дур намеравад. Агар ман ба аёдати ту бе модарат, танҳо равам, ғамгин мегаштӣ, хоҳиш мекардӣ, ки фардо модарат барвақттар ояд...

Андӯҳи модари чигарсӯхтаро канора набуд. Вай ба рӯи ту менигаристу рӯзафзун пеши чашмони ман шамъ барин об мегашт. Ту ҳамеша худро ба оғӯши вай меафкандию лаҳзае гӯё аз дарди ҷоннок оромиш меёфтӣ. Ҳатто ҳангоми аз ҳуш рафтани ҳам меҳостӣ дар оғӯши модар бошӣ, гӯё аз тани вай, аз бӯяш зӯру мадор мегирифтӣ. Модари бечораатро дар он айём ман чӣ гуна, бо чӣ сухан таскин бахшам, намедонистам» (6, с. 140-141).

Тааммул дар ин ҳикоя моро ба ин натиҷа меоварад, ки Баҳром Фирӯз ба воситаи таҳлили психологии образҳо, ҷиҳатҳои муҳими характери онҳоро рӯшод мегардонад ва ба воситаи тасвири мукаммали ҷузъиёти воқеа ва тағйироти рӯҳӣ вазъияти қаҳрамонро падида меоварад. Истифодаи монологи ботинии қаҳрамонон ба нависанда имкон додааст, ки дар ифшои олами ботинии онҳо, уқдаҳои печидани сарнавишт ва шарҳи бадеии муҳолифату муборизаи персонажҳо муваффақ гардад. Ҳамзамон тавассути монологҳои гуногунмазмун, гоҳо ботафсил ва гоҳо бошиддат ахлоқи маънавияти одамон, шууру ҷаҳонбинии эшонро равшан намояд, муносибати онҳоро ба падидаҳои зухуроти ҷаҳони моддӣ, ҳодисаҳои иҷтимоӣ, сиёсӣ муайян созад.

Вожаҳои калидӣ: Баҳром Фирӯз, жанри ҳикоя, монологи ботинӣ, рӯзгӯҳои лирикӣ ва таърихӣ, қиёфа, интерьер

Пайнавишт:

1. Дарёи меҳр. Маҷмӯи хотироти адибон ва дӯстон оид ба рӯзгору осори Баҳром Фирӯз. /Мураттиб ва масъули ҷоп Пайванди Гулмурод. — Душанбе: Адиб, 2009. - 136 с.
2. Набиев, А. Тасвири олами ботинии инсон /Нависанда ва замон. — Душанбе: Адиб, 1987.- 160 с.
3. Набиев, А. Шаклҳои тасвири психологӣ ва фардияти эҷодии нависанда. /Чустуҷӯҳои эҷодӣ дар адабиёти ҳозираи тоҷик: Маҷмӯаи мақолаҳо. Ҷилди 2. /Мураттибон Н.Файзуллоев ва Ш.Раҳмонов. Мухаррир М.Шуқуров. -Душанбе: Дониш, 1988. — 248с.
4. Сайфуллоев, А. Ҳаким Карим. —Ҳуҷанд: Хуросон, 2005. -300 с.
5. Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ. (иборат аз 2 ҷилд). Ҷилди 1. А – Н. Тартибдиҳандагон: С.Назарзода, А.Сангинов, Р.Ҳошим, Ҳ.Рауфзода —Душанбе: Паҷӯ-ҳишигоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ, 2008. - 950 с.

6. Фирӯз, Баҳром. *Тору пуд: Повест ва ҳикояҳо. (Барои бачагони синни миёна ва калони мактабӣ)*. - Душанбе: Маориф, 1985. - 208 с.
7. Фирӯз, Баҳром. *Саҳнаи гардон. Маҷмуаи мақола ва очеркҳо*. – Душанбе: Адиб, 1993. - 352 с.
8. Шукуров, М. *Зарраҳои одамият/Мактаби одамият: Баъзе масъалаҳои адабиёт ва маънавият*. – Душанбе: Адиб, 1991. – 272 с.

Reference literature:

1. *The River of Love. Collection of Reminiscences Belonging to Bahrom Firuz's Men-of-Letters and Friends. Compiler and editor-in-charge: Payvand Gulmurod*. –Dushanbe: Adib, 2009. - 136pp.
2. *Nabiyev A. Depiction of Protagonist's Inner World, Writer and Time*. –Dushanbe: Men-of-Letters, 1987. -160pp.
3. *Nabiyev A., Psychological Depiction Forms and Creative Writer's Individual Image. // Creative quests in modern Tajik literature. / Collection of Articles. V.2. Compilers: Fayzulloyev N., Rahmonov Sh. Under the Editorship of M. Shukurova*. – Dushanbe: Knowledge (Donish), 1988. -248pp.
4. *Sayfulloyev A., Hakim Karim*. –Khujand: Khuroson, 2005. -300pp.
5. *Interpretation Tajik Language Dictionary (in two Volumes 2). V.1. A-H. Compilers: S. Nazarova, A. Sanghinov, R.Hoshim, Kh. Raufzoda*. – Dushanbe: The Institute of language and Literature named after Rudaki, 2008. – 950pp.
6. *Fituz Bahrom, Marp and Woof: Men-of-Letters Narratives and Short Stories(For Kids and Schoolchildren of Secondary and Senior Forms)*. – Dushanbe: Enlightenment, 1985. -208pp.
7. *Firuz Bahrom, Revolving Stage. / Collection of Articles and Short Stories*. – Dushanbe: Men-of-Letters, 1993. -352pp.
8. *Shukurov M. Grains of Humanity / School of Humanity: Some Issue of Literature and Spirituality*. – Dushanbe: Men-of-Letters , 1991. -272pp.